

toj tehnologiji, ali i socijalističkom samoupravnom projektu, bitno je uticalo na smanjenje dometa samoupravljanja u radnoj sredini i društvu. Sve su češći slučajevi da se »osvojeni« samoupravni procesi posle unošenja nove tehnologije, zbog racionalizacije proizvodnje, efikasnosti (a pri tome se zaboravlja da su one uvek društvene a ne tehničke), gube i zamenjuju »boljim«, koje jednom rečju možemo veoma široko nazvati tehnokratskim. Povlačenje, i to znatno, samoupravnih procesa pred naletom tehnokratske prakse u proizvodnji najbolje se vidi u dominantnom uticaju i vlasti poslovnih organa u OOUR-u, u nazadovanju uloge i uticaja radničkih saveta, itd. Procesi u proizvodnoj sferi imali su i šire društvene posledice. Međutim, za sada samo da naglasimo da je tehnokratizacija imala i ima bitno dezintegracione posledice, što se delimično ogleda i u onome što nazivamo oourizacijom ili označavamo pod radnom organizacijom kao federacijom OOUR-a. Vlast u privredi je razmrvljena na OOUR-e, tako da kada se radi o radnim i složenim organizacijama, možemo pre da govorimo o prividu nego o njihovom stvarnom postojanju. Naravno, taj se problem neće rešiti ukoliko tehnokratska rešenja popnemo za jednu stepenicu više – na nivo radne ili složene organizacije. On se može rešiti samo ukoliko se radi na osnovama samoupravne integracije OOUR-a.

13. Na globalnom socijalnom planu procesi dezintegracije u proizvodnji su se u mnogo čemu iskazali na protivrečan način. Naime, s jedne strane, da bi se zastavila tehnokratska dezintegracija proizvodnje (kako je opisano), opadanje proizvodnje itd, sve je više jačao državno-teritorijalni imperativ. Etatičko, administrativno i birokratsko upravljanje i integracija su se pokazali kao jedina moguća oružja za suprotstavljanje tehnokratskoj stihiji i dezintegraciji. S druge strane, teritorijalno-državni princip, s obzirom na naš politički sistem (zbog nepostojanja dominantnog jedinstvenog državnog mehanizma, kao u većini industrijskih zemalja Evrope, već priznavanja republika kao nosilaca državnosti), teže se odupreo međunarodnoj i domaćoj tehnokratiji, što je imalo posledicu, kao što je već naglašeno, međusobno povezivanje nosilaca etatičko-birokratskih rešenja, ali i njihovo podleganje interesima, potrebama i argumentima tehnokratije, zasnovanim na tehničko-teritorijalnoj dezintegraciji našeg društva. Etatizacija je, dakle, s jedne strane doprinosila integraciji, zasnovanoj na teritorijalnoj osnovi, na birokratskim kriterijima, ali je s druge strane dovela i do dezintegracije koja je posledica različitih interesa pojedinih birokratskih grupacija, posledica uticaja tehnokratskih raznovrsnih interesa, ali i posledica zajedničkog delovanja tehnobirokratskih elemenata (interesantno je, opet, da se ta simbioza najbolje realizuje na nivou opštine).

14. O ulozi radnih slojeva kao integracionom socijalnom faktorom manje se kod nas razgovara. Nauka i politika su daleko više usredsredile svoju pažnju na teritorijalne i nacionalne faktore integracije. Radnička klasa je dakle, i verbalno veoma malo figurirala kao integrativni faktor u društvenim razmerama. To je pogotovu tačno kada se radi o tehnologiji, jer radnici nikada nisu u nas imali ni najmanjeg uticaja na izbor tehnologije, zato što se to, smatralo i još uvek se smatra, prevashodno stručnim a ne društvenim pitanjem (interesantno je, recimo, da se radnici u Švedskoj bore za pravo veta radnika kada se radi o uvođenju novih tehnologija – i delimično u tome uspevaju). Dakle, svi mogući dezintegrativni oblici delovanja transfera tehnologije, po nekoj ustaljenoj logici, ne spadaju u domen interesovanja radnika, pa ni samoupravljanja, jer su to, kako smo rekli, prevashodno stručna pitanja. Naravno, bilo bi apsurdno pripisati transferu tehnologije sve nedostatke koji su vezani za našu sadašnju kriznu situaciju. Transfer tehnologije je imao i društveno pozitivne rezultate (povećanje produktivnosti u jednom periodu, uključivanje Jugoslavije u svetski pravnoekonomski sistem, povećanje nivoa proizvodnih snaga i sl.).

Kao što je rečeno na početku ovih teza, u nas nema bitnih socijalnih poremećaja, iako je nivo kupovne moći u 1983. smanjen u odnosu na 1969. godinu (praktično je nestalo 14 godina društvenog rada), produktivnost opada, povećanje cena je takvo da je svako zadovoljan ako neki proizvod poskupi manje od 25%, itd. Jedini ozbiljni pokazatelj da su proizvodni slojevi nezadovoljni sadašnjim stanjem je tihi protest smanjena produktivnosti (naravno, celina pada produktivnosti zbog opšte neorganizovanosti u proizvodnji, nedostatka repromaterijala, zavisnosti od stranih partnera itd, ne može se pripisati samo radnicima). Zašto proizvodni slojevi, i pored ozbiljnih razloga, nisu pokazali svoje nezadovoljstvo na vidljivi način? Samo ovo pitanje zahteva posebno istraživanje. Da ukažemo na dva moguća razloga. Prvi se sastoji u tome da je socijalna homogenizacija proizvođača kao socijalne klase ipak nešto veća nego što se često želi verovati ili što se u manifestnom obliku pokazuje. Latentna homogenizacija i »privrženost« klasnim interesima može delimično da objasni zašto postoji relativno veliki stepen komunikativnosti značenja među proizvođačima širom zemlje, zašto su idejno-vrednosne strukture proklamovanog socijalističkog samoupravnog projekta još uvek u manifestnoj i latentnoj meri prihvatljive. Drugi razlog o kojem treba razmišljati, a on je povezan sa prvim, jeste taj što bez obzira na sve (normativizam, okamenjenost, nefunkcionalnost itd.), samoupravljanje kao projekt, ali i kao deo neke funkcionišuće realnosti, proizvođačima daje neka prava, mogućnosti delanja, pa čak i nametanja nekih svojih interesa. Samoupravljanje još uvek omogućava, iako ne na zadovoljavajućem nivou, iznošenje stavova, interesa i borbu za njihovo realizovanje. To se vidi u tome što se niz sukoba do kojih dolazi u proizvodnim organizacijama može rešiti putem samoupravnih mehanizama, ali i u tome što se preko tih mehanizama i iskazuje najveći broj sukoba. Pored problema vezanih za samu proizvodnju, verovatno najčešći problemi sa kojima se susreću radne organizacije su međuljudski odnosi. Čini se stoga opravdanim pretpostaviti da kao integracioni faktori među proizvodnim slojevima, pored ostalog deluju socijalna solidarnost proizvođača kao klase, i kao drugo, tu funkciju imaju postojeći oblici i sadržaji, kao i projektovane perspektive razvoja samoupravljanja. Naravno, sastavni deo ove procene je da se na faktore integracije mora gledati u kontekstu stalnih socijalnih promena i da je njihova validnost realna samo u tom kontekstu.

četiri pesme

đorđe kuburić

dim I

Mozart

kiša. kap-
lje tiho, lepršavo. niz
razređeni dan, plavi plahi suton.
soba brižljivo za-
tvorena i mračna kao unutrašnjost violine. i
zrak sunca, jédan i tanak, oštar poput
strune pro-
vlači se kroz modre kapi, paučinasti rondo. i
isparava

se, brzo, i blago. kao
dim nedopuštene cigarete što ne-
staje kroz kišovit prozor.

DIM II

Beethoven

ZID
JE RAZ—
IGRAN (kao san) i prugast. crno-
-bele dirke iskaču odasvud i
smiruju
me
uznemiruju. u
noći, u
gluho doba, razaznajem tonove. kucanje. ta-ta-
ta-ta. ali

ne u-
lazi niko. niti
peva. snovi se
kovitlaju zidom i
zaokružuju
u fini, pravilni disk što se dimi i sija mrtvim
sjajem. kao

mesec koji se o-
kreće
i nestajući zauvek uzalud
čeka da prođe san.

DIM III

Debussy

NOĆ
TEČNA ZLATASTA BOJA VINA
ZGUSNUTA KAO MORE (kao zvuk)
miriše na dim davno zapaljene sveće. plamen,
krhak i nežan ne
gori. ne
pali. ali
dimi. ali
sija. "svetlost
kao med curi" i preli-
va se (preli-
d) u sitne kapi. u zvezde
tinjalice što složno padaju sa raspevanog neba.

* M. Pavlović, Nokturno I

DIM IV

Chopin

vrača
se. si-
lazi stepenicama sa kojih isparava
se noć, prosuta
voda. do-
lazi sigurno ali sporo, opterećena teškim
vlažnim nokturnom. menja tempo
intonaciju, klizi i tocilja se.
gamiže i vrti se na 33 okretaja. iz
očiju prosipa vodu i svetlost. prilazi
mi mirno, skoro strasno. dok
pokušavam da je usnim, okreće
se naglo i smerno, ostavljajući
me u stubu svetlućavog dima
(kao i uvek).